

Esipuhe ja kiitokset

Kaipaava moderni. Nostalgian ja utopian kohtaamisia Euroopassa 1600-luvulta 2000-luvulle on historian-, kulttuurin- ja taiteentutkijoiden puheenvuoro keskusteluun, jota käydään ihmistieteiden piirissä suhteestamme menneisyyteen ja tulevaisuuteen. Nostamme teoksessa esiin tieteiden rajat ylittäviä näkökulmia nostalgiaista ja utopioista paitsi kulttuuri-ilmiöinä myös tutkimuksellisinä lähestymistapoina, pohtien näiden ilmiöiden ja käsitteiden suhteita länsimaisen modernisaation kontekstissa.

Nostalgia ja utopia ovat 2010-luvun ajankohtaisia teemoja länsimaisessa kulttuurissa. Vahvat ideologiat, kuten nationalismi ja sosialismi, menettivät eurooppalaisessa kulttuurissa suuren osan viehätysvoimaansa 1960-luvun lopulle tultaessa. Usko suuriin 1800-luvun aatteisiin ja niiden lupaamiin tulevaisuuksiin alkoi tuolloin hiipua länsimaissa laajemminkin. Viimeistään tietoisuus ihmisen aiheuttamista ympäristöongelmista, väestöräjähdys, energiakriisi sekä kylmän sodan viimeinen varustelukierre laimensivat uskoa teknologisiin, taloudellisiin ja sosiaalisiin utopioihin. Utopioiden tilalle nousivat dystopiat: riskit ja uudenlaiset uhkakuvat, jotka tunkeutuivat näkyviin myös taiteessa ja populaarikulttuurissa.

Tämän kehityksen kääntöpuolena nousivat 1900-luvun lopulla esiin nostalginen kaiho ja menneisyyteen kohdistunut mielikuvitus monissa muodoissaan. Lähimenneisyyttämme ovat värittäneet lukuisat taaksepäin katsovat, muun muassa luonnollisuuden, alkuperän, kulttuuriperinnön ja traditioiden nimiin vannovat liikkeet, muodit ja muut ilmiöt. 2000-luvun globaalin kulutuskulttuurin sekä paikallisten ja kansallisten kulttuurien eloonjäämiskamppailun paineissa on kaihottu niin lähelle kuin kauas menneisyyteen. Tähän liittyviä ilmiöitä on helposti nähtävissä ympärillämme, alkaen keräilyharrastuksista ja paleodieeteistä päätyen muodin ja popmusiikin retrotyyliin kautta valtiiovallan nostattamiin nostalgia-aaltoihin. Me olemme halunneet etsiä menneisyydestä parempia tulevaisuuksia kuin mitä nykyhetki on kyennyt eteemme avaamaan.

On kuitenkin syytä muistaa, että nostalginen suhde menneeseen eri muodoissaan on korvannut tulevaisuuden unelmia ja sekoittunut niiden kanssa jo usein ennen omaa vuosisataamme. Ihmisen tyytymättömyys ja toivo paremmasta ovat ainakin 1700-luvulta lähtien voineet suuntautua niin menneeseen kuin tulevaankin. Menneisyydestä on kaihottu paluuta myyttiseen alkukotiin tai paratiisiin, mutta yhtä lailla kaipuu on saattanut kohdistua lähihistorian taitekohtiin, joista kehitys olisi voinut lähteä eri suuntaan. Teoksemme käsittelee kaipuuta toiseen aikaan modernina ilmiönä, joka voidaan nähdä modernisaation yhtenä peruspiirteenä.

Kirja on syntynyt Utopiat, aatteet ja tulevaisuus -tutkijapiirissä, joka on toiminut vuodesta 2009 lähtien Turun yliopiston historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitoksella. Teosta on työstyetty intensiivisten keskustelujen, lukuisten alustusten, lukupiirityöskentelyn ja vertaiskommentoinnin kautta. Vuosien varrella teoksen syntyyn on myötävaikuttanut suuri joukko kollegoita. Kiitämme erityisesti Ritva Hapulia, Sakari Ollitervoa, Maarit Leskelä-Kärkeä, Janne Tunturia, Ekaterina Taratutaa, Kimmo Ahosta ja Kirsi Tuohelaa, jotka johdattivat utopiapiirimme nostalgian tutkimukseen. Kiitos myös Hilja Roivaiselle ja kaikille muille utopiapiirin jäsenille ja vierailijoille, jotka ovat kasvattaneet ymmärrystämme sekä Turun yliopiston yleisen historian oppiaineelle kaikesta saamastamme tuesta.

Suuret kiitokset osoitamme kahdelle anonyymille vertaisarvioijalle, jotka lukivat kirjan koko käsikirjoituksen ja antoivat kannustavia neuvoja. Lisäksi kiitämme jokaisen artikkelin anonyymejä vertaisarvioijia, joiden huomiot olivat ensiarvoisen tärkeitä artikkeleiden edelleen kehittämiseksi.

Olemme kiitollisia myös Turun Historialliselle Yhdistykselle ja sen julkaisutoimikunnalle, joka ohjasi julkaisuprosessia sekä kommentoi teoksen käsikirjoitusta. Erityisen lämpimät kiitokset osoitamme Maria Vasenkarille teoksen taitosta ja Historia mirabilis -sarjan uudistetusta ulkoasusta sekä vastauksista toimittajien lukuisiin kysymyksiin. Pekka Toloselle kuuluvat suuret kiitokset kannen suunnittelusta.

Turussa huhtikuussa 2015
Pertti Grönholm ja Heli Paalumäki